

Oponentský posudok habilitačnej práce Mgr. Petra Megyešihó, PhD: „Významy v detailoch. Ikonografické štúdie o európskom umení 13.-16. storočia“ predloženej na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v roku 2022.

Teoretickým východiskom práce je hutná analýza kľúčového pojmu významotvorného detailu v úvodnej kapitole práce. Prezrádza autorov rozhľad v aktuálnej umeleckohistorickej literatúre a jeho schopnosť viesť tvorivý dialóg s myslením významných predstaviteľov odboru. Definovať významotvorné detaily ako „rôzne znázornené a rozpoznané predmety, stvorenia, ale i osoby, ktoré boli zväčša prehliadané a stáli mimo pozornosti bádateľov“ znamená, že práca s týmto pojmom nevyhnutne vedie k objaviteľskému prístupu, identifikujúcemu a interpretujúcemu ako stopu, indíciu či symptóm niečo, čo doposiaľ nebolo predmetom systematického bádania. Hlavným obsahom predloženej práce sú práve príklady takýchto percepčných a myšlienkových výbojov či iniciatív, prenikajúcich za existujúce hranice poznania. Tieto prieniky pritom neostávajú samoúčelným či malicherným pedantizmom, pretože autorova pozornosť voči detailu nadobúda zásadný význam v širšom kontexte.

Tak napríklad motív chleba vo vážení duší priamo súvisí s eschatologickými predstavami, no aj s konkrétnymi ľudskými vzťahmi, vrátane dobových ekonomických procesov, ako napríklad odovzdávanie feudálnych dávok. Štúdia navyše dokazuje bádateľský potenciál autora aj tým, že popri svojom centrálnom bádateľskom programe ponúka aj zaujímavé marginálne zistenia, ako napríklad možnú identifikáciu spornej postavy vo vážení duší na maľbe v Porube ako Ecclesie.

Kapitola o morskej panne pri nohách obra dokladá mimoriadnu erudovanosť autora v tematike zobrazení sv. Krištofa, ktorej venoval aj svoju dizertačnú prácu. Tentokrát však namiesto šírky volí hĺbku – nielen hĺbku vôd, cez ktoré sa obor brodí, ale skôr psychologickú hĺbku ľudského prežívania legendy, vyjadrenú symbolizmom humanoidnej fauny. Táto polysémantickosť siaha od očividného erotického potenciálu obrazu morskej panny, zobrazeného hlavne ako objekt vzdoru a zápasu, ktorý treba prekonať, po symbolické významy vodného živlu, spojeného s rituálom krstu. Opäť sa teda na zvolený detail viaže životná prax aj náboženský rituál ako jej významná súčasť.

Obrazy nenarodeného Krista a Jána Krstiteľa v gemerských maľbách identifikuje habilitand vďaka svojmu širokému komparatívnemu horizontu ako jeden z najstarších príkladov tejto ikonografie v európskom nástennom maliarstve, čím sa lokálne maliarske realizácie posúvajú do polohy významného kultúrnohistorického svedectva, potenciálne ovplyvneného spiritualitou blízkeho, no dnes zaniknutého františkánskeho kláštora. Autor svoje úvahy opäť opiera o široké spektrum relevantnej literatúry, z ktorej dokáže ťažiť nielen faktografické detaily, ale aj metodologické podnety, slúžiace na obohatenie vlastného uvažovania.

Tak napríklad štúdia o úlohe malieb v sakrálnom priestore kraskovského kostola tvorivo uplatňuje nové pojmy Alexeja Lidova („hierotopia“) či Ladislava Kesnera („akčný skript“). Dokazuje tak, že podoba dnešného ikonografického a ikonologického bádania nemusí vychádzať len z klasických prác, publikovaných hlboko v 20. storočí, ale by mala tvorivo reagovať na podnety, vychádzajúce z aktuálneho vývoja vizuálnych umení a ich postavenia v kultúre. Na tomto mieste treba zaznamenať, že Peter Megyeši neponúka iba náhodný kontakt s nedávnou súčasnou umeleckou tvorbou a jej teoretickou reflexiou, ale spomenuté inšpirácie sa v jeho úvahách stávajú súčasťou systematického mapovania možností teoretického prístupu k umeleckej tvorbe, dokumentovaného množstvom jeho ďalších textov, venovaných súčasnému umeniu. Kontakt so stredovekým umením nechápe nostalgicky ako únik do stratenej minulosti, ale ako živý dialóg, schopný osloviť súčasníka. To je mimoriadne dôležité nielen pre jeho vedecký výskum, ale aj pre efektivitu jeho pedagogickej praxe.

Peter Megyeši je schopný použitý pojmový arzenál vhodne prispôbovať zvolenej téme. Pri analýze ladislavských cyklov sa zameril na rétorické kvality obrazov, čo mu umožnilo originálne porovnanie s dobovou verbálnou rétorikou, konkrétne s militantnými metaforami v textoch kardinála Gentilisa. Zameranie na detail (tu použité zbrane) mu opäť pomohlo prehĺbiť poznanie propagandistickej úlohy obrazov v historickom kontexte. Mimoriadnu intenzitu jeho interpretácia nadobúda, keď sa odťaté hlavy a zmrzačené telá chápu nielen ako obrazový motív dôležitý pre vývin umenia, ale ako znaky, strategicky využívané pri vedení psychologickéj vojny aj v reálnom živote.

Ako autorov bývalý dlhoročný školiteľ si dovoľujem vyjadriť radosť nad tým, že Petrovi Megyešimu sa podarilo nájsť vlastnú cestu, po ktorej dokáže vstupovať do

podnetného dialógu s euroamerickým umeleckohistorickým skúmaním. Na tejto púti dokazuje vlastnú premýšľavosť a erudovanosť a súčasne relevantným spôsobom posúva do medzinárodnej pozornosti doteraz prehlíadané súčasti kultúrneho dedičstva Slovenska. No nielen to – ako vidno najvýraznejšie v kapitole o „nebeskom pohárnikovi“, Peter Megyeši je schopný využiť svoje znalosti interpretačných techník typológie aj na doplnenie interpretácií kľúčových diel z najznámejších svetových múzeí a pritom poodhaliť tajomstvo vzniku ikonografického motívu spôsobom, ktorý doposiaľ unikal aj najvýznamnejším svetovým odborníkom. Na základe svojich znalostí obrazových cyklov svätého Krištofa zasa dokázal prehodnotiť zaužívanú interpretáciu jedného z významných exponátov parížskeho Musée Cluny. Predložená habilitačná práca tak dokazuje, že potenciál ikonografického a ikonologického bádania sa nevyčerpal ani v 21. storočí.

Keďže v posudku sa patrí aj predložiť otázky k obhajobe, dovoľil by som sa opýtať, akú úlohu môže štúdium významotvorných detailov zohrať v dávnom spore medzi funkcionalisticko-pragmatickým chápaním umeleckého diela a tézou o autonómnosti vývoja umenia.

Na záver konštatujem, že predložená práca je vhodným východiskom pre úspešné habilitačné konanie. Na jej základe, ako aj na základe autorových ďalších spisov a odborných aktivít jednoznačne odporúčam vedeckej rade filozofickej fakulty udeliť autorovi vedecko-pedagogický titul „docent“.

Trnava, 29. jún 2022

prof. PhDr. Ivan Gerát, PhD.